

แหล่งพลังงานในอาเซอร์ไบจาน

อาเซอร์ไบจานเป็นประเทศในกลุ่มเครือรัฐเอกราช¹ ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียกลาง มีพรมแดนติดกับหลายประเทศ ได้แก่ รัสเซีย อาร์เมเนีย จอร์เจีย และอิหร่าน โดยทางตะวันออกของประเทศติดกับทะเลแคสเปียน (ทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดในโลก ตั้งอยู่ระหว่างทวีปยุโรปและเอเชีย) ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรพลังงานที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคนี้ ปัจจุบันอาเซอร์ไบจานมีแหล่งพลังงานที่สำคัญหลายแห่ง โดยเฉพาะน้ำมัน ซึ่งเป็นสินค้าส่งออกสำคัญอันดับ 1 ที่สร้างรายได้ให้แก่อาเซอร์ไบจานถึง 78% ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดในปี 2548 รวมทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนในอาเซอร์ไบจานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

➤ อุตสาหกรรมน้ำมันในอาเซอร์ไบจาน

อาเซอร์ไบจานได้ชื่อว่าเป็นแหล่งน้ำมันเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก โดยเริ่มมีการพัฒนาตั้งแต่ปี 2403 ซึ่งขณะนั้นอาเซอร์ไบจานยังเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต โดยน้ำมันที่ผลิตได้มีสัดส่วนราว 50% ของปริมาณการผลิตน้ำมันในตลาดโลก ในช่วงปี 2443-2500 อาเซอร์ไบจานสามารถผลิตน้ำมันได้เฉลี่ยถึง 73 ล้านบาร์เรลต่อปี คิดเป็นสัดส่วนกว่า 90% ของปริมาณการผลิตน้ำมันทั้งหมดของสหภาพโซเวียต แหล่งน้ำมันที่สำคัญของอาเซอร์ไบจานในขณะนั้นมีเพียงแห่งเดียว คือ แหล่งน้ำมันบนฝั่งในเมืองบากู เมืองหลวงของอาเซอร์ไบจาน ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของประเทศ จนได้ชื่อว่าเป็น **“Black Gold Capital”**

อย่างไรก็ตาม ปริมาณการผลิตน้ำมันบนฝั่งของอาเซอร์ไบจานได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปี 2537 รัฐบาลอาเซอร์ไบจานจึงต้องเริ่มดำเนินนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันของประเทศอย่างจริงจัง โดยได้ลงนามในความตกลงด้านพลังงานกับบริษัทต่างชาติหลายบริษัท อาทิ สหรัฐฯ สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น นอร์เวย์ ภายใต้โครงการ Production Sharing Agreement (PSA) เพื่อพัฒนาศักยภาพในการสำรวจและขุดเจาะน้ำมัน ทั้งแหล่งน้ำมันบนฝั่งและนอกชายฝั่ง รวมทั้งก่อสร้างเครือข่ายท่อส่งน้ำมันทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ปัจจุบันอาเซอร์ไบจานมีความตกลงภายใต้โครงการ PSA แล้วกว่า 20 โครงการ เป็นมูลค่ารวมกว่า 65 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งทำให้อาเซอร์ไบจานสามารถผลิตน้ำมันได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จาก 113 ล้านบาร์เรลต่อปี ในปี 2544 เป็น 174 ล้านบาร์เรลในปี 2548 ซึ่งมากเป็นอันดับที่ 32 ของโลก ทั้งนี้ เงินจากต่างชาติที่ไหลเข้ามาเพื่อลงทุนในอุตสาหกรรมน้ำมัน ประกอบกับรายได้จากการส่งออกน้ำมัน ทำให้รัฐบาลมีเงินทุนในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของอาเซอร์ไบจานให้เติบโตอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วที่ระดับเฉลี่ยราว 10%-11% ในปี 2544-2547 และขยายตัวสูงถึง 26.4% ในปี 2548

¹ กลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช (The Commonwealth of Independent States : CIS) เกิดจากการรวมตัวกันของบรรดาประเทศเกิดใหม่ ที่แยกตัวออกมาเป็นอิสระและมีเอกราชในการปกครองตนเองภายหลังการล่มสลายของอดีตสหภาพโซเวียต เมื่อปลายปี 2534 ปัจจุบัน CIS มีประเทศสมาชิกรวม 12 ประเทศ คือ รัสเซีย อาร์เมเนีย อาเซอร์ไบจาน เบลารุส จอร์เจีย คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน มอลโดวา ทาจิกิสถาน เติร์กเมนิสถาน ยูเครน และอุซเบกิสถาน

➤ แหล่งน้ำมันของอาเซอร์ไบจาน

The State Oil Company of the Azerbaijan (SOCAR)² ซึ่งเป็นบริษัทน้ำมันของรัฐบาลอาเซอร์ไบจาน คาดว่า อาเซอร์ไบจานจะมีปริมาณน้ำมันสำรองทั้งแหล่งน้ำมันบนฝั่งและนอกชายฝั่งสูงถึง 17.5 พันล้านบาร์เรล ขณะที่ Energy Information Administration (EIA) ของสหรัฐฯ คาดว่า จะมีปริมาณน้ำมันสำรองราว 7-13 พันล้านบาร์เรล ซึ่งมากเป็นอันดับที่ 19 ของโลก ปริมาณน้ำมันสำรองส่วนใหญ่อยู่นอกชายฝั่งบริเวณทะเลแคสเปียน ซึ่งยังคงมีการขุดพบแหล่งน้ำมันใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้

1. แหล่งน้ำมันบนฝั่ง (Onshore) ปัจจุบันอาเซอร์ไบจานมีแหล่งน้ำมันบนฝั่งรวม 37 แห่ง ที่สำคัญ ได้แก่

- แหล่ง Kursangi-Garabagli เป็นแหล่งน้ำมันบนฝั่ง ตั้งอยู่ในเมือง Salyan ห่างจากเมืองบากู ไปทางตะวันตกเฉียงใต้ราว 150 กิโลเมตร โดยคาดว่าจะมีปริมาณน้ำมันสำรองราว 730 ล้านบาร์เรล โครงการนี้มีมูลค่าการลงทุนรวมราว 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เกิดจากการร่วมทุนระหว่างบริษัท SOCAR ซึ่งเป็นบริษัทน้ำมันของรัฐบาลอาเซอร์ไบจานและต่างชาติ ได้แก่ CNPC ของจีน และ Amerada Delta-Hess JV ซึ่งเป็นบริษัทร่วมทุนระหว่างบริษัท Delta ของซาอุดีอาระเบีย และบริษัท Amerada Hess ของสหรัฐฯ

- แหล่ง Muradkhanli-Jarfarli-Zardab เป็นแหล่งน้ำมันบนฝั่ง ตั้งอยู่ห่างจากเมืองบากูไปทางตะวันตกเฉียงใต้ราว 117 กิโลเมตร คาดว่าจะมีปริมาณน้ำมันสำรองราว 730 ล้านบาร์เรล โครงการนี้มีมูลค่าการลงทุนรวมราว 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เกิดจากการร่วมทุนระหว่างบริษัท SOCAR และบริษัท Ramco ของสหราชอาณาจักร ในสัดส่วนการลงทุนเท่ากัน คือ ฝ่ายละ 50% แต่บริษัท Ramco จะเป็นผู้ดำเนินโครงการทั้งหมด

2. แหล่งน้ำมันนอกชายฝั่ง (Offshore) ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา อาเซอร์ไบจานมีการพัฒนาแหล่งน้ำมันนอกชายฝั่งในทะเลแคสเปียนอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมีการค้นพบแหล่งน้ำมันนอกชายฝั่งรวม 18 แห่ง ที่สำคัญ ได้แก่

- แหล่ง Azeri-Chirag-Guneshli (ACG) เป็นแหล่งน้ำมันขนาดใหญ่ที่สุดของอาเซอร์ไบจาน ซึ่งประกอบด้วยแหล่งน้ำมันย่อย 3 แหล่ง ได้แก่ แหล่ง Azeri แหล่ง Chirag และแหล่ง Guneshli ซึ่งตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ในชตน้ำตื้นของทะเลแคสเปียนที่ระดับความลึกเฉลี่ยราว 118 เมตร โดยอยู่ห่างจากเมืองบากูราว 96 กิโลเมตร ปัจจุบันสามารถผลิตน้ำมันได้ราว 420,000 บาร์เรลต่อวัน โดยคาดว่าแหล่งนี้จะมีปริมาณน้ำมันสำรองราว 6.5 พันล้านบาร์เรล ทั้งนี้ แหล่ง ACG อยู่ภายใต้ความตกลง PSA ซึ่งได้ลงนามเมื่อเดือนกันยายน 2537 โครงการนี้มีระยะเวลา 30 ปี มีมูลค่าการลงทุนรวมราว 20 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และเป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากการร่วมลงทุนระหว่างบริษัท SOCAR และต่างชาติรวม 10 บริษัท อาทิ บริษัท BP ของสหราชอาณาจักร Unocal, Exxon Mobil, TPAO ของสหรัฐฯ INPEX ของญี่ปุ่น ฯลฯ

² SOCAR หรือ The State Oil Company of the Azerbaijan ก่อตั้งขึ้นในปี 2535 เป็นบริษัทผู้ผลิตน้ำมันและก๊าซของรัฐบาลอาเซอร์ไบจาน ทำหน้าที่ดูแลระบบท่อส่งน้ำมันและก๊าซทั้งหมดของประเทศ ยกเว้น ท่อส่งน้ำมัน Baku-Tibilisi-Ceyhan (BTC) รวมทั้งบริหารจัดการการส่งออกนำเข้าน้ำมันและก๊าซธรรมชาติของประเทศ

- แหล่ง Shah Deniz เป็นแหล่งน้ำมันสำคัญและแหล่งก๊าซธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดของอาเซอร์ไบจาน อยู่ห่างจากเมืองบากูไปในทะเลแคสเปียนทางตะวันออกเฉียงใต้ราว 100 กิโลเมตร โดยคาดว่าจะมีปริมาณน้ำมันสำรองราว 2.5 พันล้านบาร์เรล และก๊าซธรรมชาติราว 1 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร ทั้งนี้ แหล่ง Shah Deniz มีมูลค่าการลงทุนรวมกว่า 3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เกิดจากการร่วมทุนระหว่างบริษัท SOCAR และต่างชาติรวม 7 บริษัท อาทิ บริษัท BP (ซึ่งเป็นผู้ดำเนินโครงการ) Statoil ของนอร์เวย์ บริษัท LukAgip (บริษัทร่วมทุนระหว่างรัสเซียและอิตาลี) ฯลฯ

➤ **เครือข่ายท่อส่งน้ำมัน...เส้นทางนำรายได้เข้าสู่ประเทศ**

ปัจจุบันอาเซอร์ไบจานมีบทบาทสำคัญต่อตลาดน้ำมันในทวีปยุโรปค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นผู้ส่งออกน้ำมันรายใหญ่ที่มีเครือข่ายท่อส่งน้ำมันเชื่อมต่อกับหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียกลาง ซึ่งเป็นแหล่งผลิตน้ำมันเพื่อส่งต่อไปยังประเทศในยุโรปตะวันออกและตะวันตก ที่เป็นตลาดผู้บริโภคน้ำมันรายใหญ่ของโลก ทั้งนี้ อาเซอร์ไบจานมีเครือข่ายท่อส่งน้ำมันทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยเฉพาะท่อส่งน้ำมันระหว่างประเทศของอาเซอร์ไบจานค่อนข้างมีศักยภาพสูง และมีเครือข่ายครอบคลุมหลายพื้นที่ ที่สำคัญ ได้แก่

- ท่อส่งน้ำมัน Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) เป็นท่อส่งน้ำมันระหว่างประเทศที่สำคัญที่สุดของอาเซอร์ไบจาน โดยมีความยาวมากเป็นอันดับ 2 ของโลก (รองจากท่อส่งน้ำมัน Druzhba ที่เชื่อมระหว่างรัสเซียและยุโรปกลาง) เชื่อมจากแหล่งน้ำมันนอกชายฝั่ง ACG และ Shah Deniz ผ่านเมืองบากู เมืองทบิลิซิ (เมืองหลวงของจอร์เจีย) และสิ้นสุดที่เมือง Ceyhan ซึ่งเป็นที่ตั้งของท่าเรือสำคัญของตุรกีบนชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ระยะทางรวม 1,762 กิโลเมตร (เป็นระยะทางในอาเซอร์ไบจาน 443 กิโลเมตร, จอร์เจีย 299 กิโลเมตร และตุรกี 1,070 กิโลเมตร) โดยท่อส่งน้ำมันแห่งนี้เริ่มเปิดใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2549 ที่ผ่านมา ท่อส่งน้ำมัน BTC ใช้ขนส่งน้ำมันจากอาเซอร์ไบจานไปยังประเทศในยุโรปตะวันตก ซึ่งสามารถขนส่งน้ำมันได้มากถึง 365 ล้านบาร์เรลต่อปี และมีอายุการใช้งานนาน 40 ปี ในเบื้องต้นคาดว่าแต่ละประเทศที่ท่อส่งน้ำมันสายนี้ผ่านจะมีรายได้จากค่าธรรมเนียมการขนส่งน้ำมันตลอดอายุการใช้งาน ดังนี้ อาเซอร์ไบจาน 1,664 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ตุรกี 3,981 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และจอร์เจีย 836 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้ ท่อส่งน้ำมัน BTC ซึ่งมีมูลค่าการลงทุนรวมราว 4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เกิดจากการร่วมลงทุนระหว่างบริษัท SOCAR และต่างชาติรวม 11 บริษัท อาทิ บริษัท BP, Unocal, Statoil ฯลฯ

- ท่อส่งน้ำมัน Baku-Novorossiysk หรือ Northern Route Export Pipeline เป็นท่อส่งน้ำมันระหว่างประเทศที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 ของอาเซอร์ไบจาน เชื่อมจากแหล่งน้ำมัน ACG ผ่านเมืองบากู และสิ้นสุดที่เมือง Novorossiysk ทางตะวันตกเฉียงใต้ของรัสเซีย รวมระยะทางราว 1,330 กิโลเมตร (เป็นระยะทางในอาเซอร์ไบจาน 231 กิโลเมตร และรัสเซีย 1,099 กิโลเมตร) ท่อส่งน้ำมันสายนี้สามารถขนส่งน้ำมันได้สูงสุด 109.5 ล้านบาร์เรลต่อปี

- ท่อส่งน้ำมัน Baku-Supsa หรือ Western Route Export Pipeline เป็นท่อส่งน้ำมันระหว่างประเทศที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 3 ของอาเซอร์ไบจาน เชื่อมจากแหล่งน้ำมัน ACG ผ่านเมืองบากู และสิ้นสุดที่เมือง Supsa ทางตะวันตกของจอร์เจีย ติดกับทะเลดำ ระยะทางราว 814 กิโลเมตร (เป็นระยะทางในอาเซอร์ไบจาน 444 กิโลเมตร และจอร์เจีย 370 กิโลเมตร) ท่อส่งน้ำมันสายนี้ใช้ขนส่งน้ำมันจากอาเซอร์ไบจานไปยังประเทศในยุโรปตะวันตก ซึ่งสามารถขนส่งน้ำมันได้สูงสุดประมาณ 42 ล้านบาร์เรลต่อปี

ผลจากความร่วมมือกับบริษัทต่างชาติในการพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันอย่างจริงจังในช่วงกว่า 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้อาเซอร์ไบจานในวันนี้เป็นหนึ่งในประเทศที่กำลังก้าวขึ้นสู่สถานะผู้ผลิตและส่งออกน้ำมันที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของโลก โดยสถาบันด้านพลังงานหลายแห่งประเมินว่า อาเซอร์ไบจานจะสามารถพัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้ผลิตน้ำมันเพิ่มขึ้นจากที่ผลิตได้ราว 0.3% ของปริมาณการผลิตน้ำมันของโลกในขณะนี้ เป็น 1% ได้ในเร็ว ๆ นี้

ส่วนเศรษฐกิจต่างประเทศ ฝ่ายวิชาการ

กันยายน 2549